

Rəsul RƏXŞANLI

Axşam gəzintisində çıxanda babam uzağa gedə bilmirdi. Gəzişmək gündə-gündə ağırlaşdığından həyətdə hərənlirdi, ağacların uzun budaqları altındakı skamyalarda əyləşirdi. Maraqlı söhbətçil olduğundan tənha qalmırdı. Həmsöhbətlərindən eşitdiklərini də hərdən evdə bizə danışdı, özünə maraqlı görünənləri. Cavanlığında fotomüxbir işləmiş üz-üzə binanın sakininin danışdıqları mənə də maraqlı görünürdü. Müxbirin söylədiklərini öz dilindən eşitməyə mənə maraqlı olandı. Babam həyətdə düşəndə mən əksər halda dərslərimi öyrənmiş olduğumdan axşamların birində babamla həyətdə düşdüm. Fotoqraf artıq həyətdə idi, tənha gəzişirdi. Üz-üzə gələndə babamdan sonra mənə də salamladı. Bu xoşməcazlı ağsaqqal mənə gülümsəyib başını tərpətdi. Onlar gəzişdikcə nələr haqdasa qısaca söhbətlər edirdilər.

Fotomüxbir tez-tez yan-yörəyə göz gəzdirdirdi. Yan-yörədə ağaclar, kollar və adda-budda, tək-tük çiçəklər bitmiş otluq idi. Bir neçə hündür binanın ortasındakı bağçada çox növ ağaclar, kollar vardı, cazibədar görünürdü. O hamısına baxırdı. Çınara da, nara da, söyüdə də, heyvaya da. Qızılgül koluna da, adını bilmədiyim kola, ağaca da. İri palıdın yanlara uzanmış budaqları altındakı təzə rənglənmiş uzun skamyaya yaxınlaşanda babam əyləşməyi təklif elədi. Onlar əyləşdi, mən də babamın yanında. Babam xarici ölkələrdəki səfirliklərdə, konsulluqlarda işlərkən şahidi olduğu qərribəliklərdən qısaca nələrsə danışdı. Nəyisə ətraflı, uzun-uzadı, danışmağa hövsələsi çatmırdı, qocalmışdı. Hansısa iri, gözəl şəhərdən söz açarkən fotoqraf orada olduğunu və xoş xatirəylə evə döndüyünü dedi. – Nə əcəb bu haqda indiyədək söyləməmişən, - babam təəcüblə xəbər aldı. Fotoqraf öncə: – Bilmirəm, - cavab versə də qısa sükutdan sonra, - yəqin yadıma düşməyib, - əlavə etdi. – Nə münasibətlə getmişdin? – Beynəlxalq müsabiqə vardı, bir neçə şəkil təqdim eləmişdim. Birini isə gizlicə. Elə o da diploma layiq görülmüşdü. Bu mənə xaricdəki ilk uğurum idi – Niyə gizlicə? – Onu yerli qəzet-jurnalda vermirdilər, müsabiqələrə buraxmırdılar. Məgər beynəlxalq müsabiqəyə buraxdırlarmı? Sadəcə senzuranı keçməzdi. Siz ki, yaxşı bilirsiniz sovet dövrünün qaydalarını. Babam: – Hə, haqlısan. Şəkil kim haqdaydı, nədən çəkilmişdi? – Mühəribə iştirakçısının şəklidi. Qələbə günündə Qələbə memorialı qarşısında çəkilmişdi. – Belə şəkil niyə buraxmırdılar? – Şəkil ürək dağlayırdı, - içini çəkib deyən fotoqraf gözlərini yumdu. Sükuta dözməyən babam onu dilə gətirməyə cəhd elədi: – Danışsana. Niyə? Səbəbi nədi? Necə olmuşdu? – Qələbə günündə Qələbə memorialı ətrafında maraqlı şəkillər çəkə bildiyimdən onları çıxarmağa evə tələsdim. Evdə anladım ki, çantamı unutmuşam. Qayıtdım, ümidim

cüzi olsa da. Bəzən cüzi ümid də nəticəli olur. Nə yaxşı ki, qayıtdım, ümidimi itirmədim, tənbəllik eləmədim. Çantam qoyduğum yerdə idi. Kimsə özününkü olmayana əl vürməyə niyə də yerində qalmasın? Əyilib götürəndə memorialın mərmər döşəməsində nə görsəm yaxşıdı? Babam sual dolu gözlərini iri açaraq ona zillədi. Fotoqraf sualı elə təzədə vermişdi ki, mənə də maraqlı gəldi onun gördüyü. Ona diqqətlə baxdım, amma sual verməyə cəsarətim çatmadı. – Memorialın qara mərmər döşəməsində balaca araba vardı. Araba deyəndə, sadə təkərlər üstündə üzü köhnə dəriylə örtülmüş lövhə. Dördkünc lövhəyə kişi qayıqlarla bağlanmışdı. Üzümüş paltarlı yaşlı kişinin ayaqları dibindən yox idi. Qolları da dirsəkdən protez. Kürəyində çantası, bağlarını çiyinlərinə keçirmişdi. O protez əl - qollarıyla mərmərə söykənib itələnir, arabada irəliləyirdi. Baxmağa ürək dözməsə də özümü tez əl almağı bacardım. Nə yaxşı ki, geri dönəndə fotoaparatu çiyinimə keçirmişdim, bəlkə də özümdən xəbərsiz. Bir neçə nöqtədən şəkil çəkə bildim. Hər halda düzgün eləmişdim. O mənə qıyğacı süzdü. Xoş gülümsəyib sakitləşdirici baxışla ona baxdım ki, etiraz etməsin. O dinmədi. Üzündə qarışıq hisslər oxudum. Sərtlik də, nəciblik də. Dilə gəldim: – Şəklinizi çəkmək olarmı? Sonra da düşündüm ki, bu nə yersiz sualdı verirəm, kişinin şeklini çəkəndən sonra. O cavab verməyə tələsmədi, haçandan-haçana suala elə sualla cavab verdi: – Faydası nə? – Qəzetimizdə verərdim, icazənizlə. Kişi dinmədi, azca əsəbiləşdi, mənə. – Rəsmi qəzetin müxbiriyəm. – Müdiriyyət izn verməz. – Necə təyin elədik? Müdiriyyətimlə tanışlığınız varmı? – İllərcə çəkiblər... Məhz müdiriyyət ...qol qoymayıb. Hətta, müdiriyyəti razi sala bilsəniz belə yuxarıdakılar “yox” deyəcək. Vaxt itirməyin, kağız, dərmana hayfınız gəlsin. Bu sözləri eşidəndə nə qədərse ümitsizliyə qapılısam da dilimi saxladım: – Sözümlə eşidir müdiriyyət. Ona elə baxırdım ki, sanki az qala yalvarıcaqdım. Həssas imiş, yumşaldı: – Hayı-

lə emalatxanama getmək, şəkilləri çıxartmaq haqda düşündüm. – Çox sağ olun, çox razıyam, - deməklə ona təşəkkürümü bildirdim, sağ əlimi ürəyimin üstünə qoymuşdum. O təmkinlə dedi: – Mən də çox razı qalaram, şəkillərdən hansısa çıxacağı qəzet nüsxəsini mənə çatdırırsınız. – Əlbəttə, hökmən, görüşərik. Şəkilləri baş redaktorun masasına bir qədər özümdən razı halda yan-yanı düzdüm. O baxdı və kişinin şəkillərini üst-üstə topalayıb masanın qırağına çəkdi. – Niyə, - soruşdum. Baş redaktor sualımı cavablandırmağı lazım bildi. Onun şəkillərini qəzətlərə, jurnallara apardım. Qonorardan imtina elədiyimi dedim. Niyə belə? Yooox, bunlar başla, qəlblə düşünmürlər... Bəlkə də təkə başla düşünürlər, amma onun arxasıyla. Bu nə oyundu başıma gəldi? Neyləməliyəm? Bircə məqamla təskinlik tapdım, o mənə zəng eləmədi. Günlər ötdü, anladım ki, bu təskinlik sayılı bilməz, özünü aldatmaqdan savayı bir şey deyil. Onun mənə səmimiyyəti qarşısında mənə gizlənməyim nə demək olardı? Yooox, yoox, əsla yox. Bu kişilikdən olmaz. Onunla görüşməliyəm. O heç də elə-belə adamlardan deyil, hazırlıqlı getmək... Salamladıq, konverti ona tərəf uzatmaq istədim, cəld əlimi geri çəkdim. Açıb içindəki şəkilləri bir-bir göstərdim. Diqqətlə baxırdı. Ona gətirmişəm, nəşə dedim. Minnətdarlıq bildirdi. Şəkilləri konvertə qayıtarıb icazəsiylə kürəyindəki rəngi solmuş çantasına qoydum. Möhlət istədim, onları üzə çıxarmağa. Alınmayacağı qətiyyətlə bildirdi. Qəzetlər, jurnallar, televizor, radio buraxmayıb. Baş qoşmayı, işimlə məşğul olum. İcimdə ona söz verdim, mən bu şəkilləri üzə çıxaracağam, tamaşaçı auditoriyasına. Savaşda etdiklərindən xəbər aldım. Nələrsə söylədi, qısaca, təvazökarlıqla. Sonda niyə evinin yaxınlığındakı bağçada yox, burada görüş təyin etməsiylə maraqladım. – Bu, - o başı ilə memoriala işarə vurdu, - mənə çünki ən əzizdi şəhərdə, bu canlıdı, adamlarımıza görə, torpağımıza görə hər şeyindən keçənlərin özünü. Unudulmasınlar deyənə kimlərsə onları qranitə

Onların hamısını arzusuna çatdırdığımdan, vətəni düşməyə vermədiyimdən yəqin ki, biri də mənə arzuma çatdırar. Qulluğunda dayanar, şirin balalar doğar. İndən belə onların qayğısını çəkərim. Onlarsa mənəmlə fəxr edərlər. O mənə baxdı, yəqin fikrimdən keçəni aydınlaşdırmaq məqsədiylə. Nəşə demədim, gözlərimi ondan çəkmədən sadəcə başımı aşağı-yuxarı tərpətdim. – Onları camaatımızı sevən, torpağımıza bağlı adamlar kimi böyüdəm. Birisi tapılmadı, arzuma yetirmədi. Baxmayaraq ki, onların hamısını arzusuna çatdırmışam, bu şəhəri düşməyə verməmişəm. Özlərini ölməyə, əsir düşməyə qoymamışam. Güclü düşmən şəhərimiz haqda ayrıca plan cızmışdı, sərətəninə görə, gözəlliyinə görə. Düşmən qarşısında möhkəm dayandıq, geri qovduq. Camaatımızı yadellilər qarşısında boyun əyməyə qoymadıq. Sərvətimiz də özümüzə qismət oldu, şəhərimiz də özümüzə qaldı. Bu yolda nələrimi itirdim ... İndisə, həttə, aldığımı tən yarısını verdiyim qulluqçu da mənə həqarətlə baxır. Görməzliyə, anlamazlığa vururam. Çarəm nədi? Başqası tapılacaq mı? O susdu. Dənizə üz tutdu. Sahilə yaxın dalğalarda yellənən yelkənli qayıqlara, onlardan xeyli arxadakı böyük gəmilərə baxdı. Sual verib, nəşə deyib fikrini düşüncələrindən, bəlkə də deməyə hazırlaşdığından yayındırmaq istəmədim. Desin, ürəyindəkiləri. – Adamlar, hamısı da olmasa əksəriyyəti dərin deyil. İçdəki zənginliyə yox, üzdəki gözəlliyə üstünlük verirlər. Belədi həqiqət, acı həqiqət. Bircə şeydən razıyam. Canımı əsirgəmədiyim torpaqda gəzirəm, kimsəyə borcum yoxdu, zəifin çörəyinə əl uzatmamışam, vətənin nəyinə xor baxmamışam. Mənə də qalan budur. Kişi xeyli susdu. Hə, deməli, sözünü bitirib. Onun çölgü göz qabağında idi, içi də göründü. – Biletimi almışam, ucaçağam həftə sonu. Xoş xəbərlə qayıdacağam. Təkidlə dedim, üzünə baxaraq. Başımı qaldıraraq mənə baxdı, baxışlarında sanki ümid işığı peyda olmuşdu. Hə, hə, elədi, yanılmamışdım. Gərək ki, onu inandıra bilmişdim.

FOTOMÜXBİRİN XATİRƏSİ

finiz gəlmirsə sadaladıqlarıma... etiraz eləmirəm, müxbir yoldaş. Nə qədər fikrini dəyişməyibse çəkim deyə fotoaparatu cəld ona tuşlayanda ürəyə yatan həzin səslə: – Sizə yoldaş dediyimə görə incimədimizi, - soruşdu. Aparatı gözümdən uzaqlaşdırmadan: – Əsla, əsla, - cavab verdim, -niyə inciməliyəm. Tələsik bir neçə nöqtədən şəkillər çəkdim, sonra da təəssüfləndim. O mənə tələsdirmirdi. Daha neçəsini çəkə bilərəm. Memorialın qarşısındakı lazım bildiyim nöqtədə dururdu, dediyim kimi. Cəsarətləndim. Müxtəlif mövqələrdən daha bir neçəsini çəkdim. Bu şəkillərə görə “sağ ol” eşidəcəyimə əmin idim. Tezlik-

döndəriblər, əlləri var olsun... mən də burdayam, - sonda pıçıldadı. Bu kişini unuda bilmirdim. Ona nəşə eləmək istəyi vardı içimdə. Xaricdən aldığım xəbəri çatdırmağa tələsdim. Elə orada görüşdük. Savaş mövzusunda keçiriləcək foto müsabiqə-sərgiyə üç şəklim qəbul olunub, biri onun memorial qarşısında çəkdiyim şəklidi. Dəvətliyəm. Hansısa mükafata layiq görülməyə əminəm. Onun fotosuyla, alacağım mükafatla şəkil ya da video çəkdirəcəm. Ona gətirəcəyəm. – Alınmaz. – Niyə? – Yazım belədi, - içini elə çəkdi ki, az qala ürəyim köksümdən qopacaqdı. – Bu dəfə artıq alıb, - qətiyyətlə dedim. O başını bulayıb arabasıyla skamyadan yerə rahatca tullandı. Nəzəri cəlb etməyəcək təzədə memorialı yuxarıdan aşağı ehtiramla süzüb yüngülcə baş əydi. Protez əllərini irəli uzadaraq yerə möhkəm basıb arabasını sürdü. Ardınca addımladım. Xeyli dinməzəcə getdik. Suallarım yarandı. Üzü dənizə tərəf qoyulmuş skamyaya işarə elədim: – Oturacağımı? Skamyaya qalxdı, çətinlik çəkmədən. Yanında əyləşdim. Söhbət elədik. Arada soruşdum: – Ən dəyərli arzunuz şəklinizin hardasa çapıdı mı? Sınayıcı baxışlarını gözümdə, üzümdə gəzdirdi. Asta səslə: – Həmin arzum savaştan qayıdanda, yolda ürəyimdən keçmişdi. Yarı canımı adamlarımızın, torpağımızın yolunda qurban verdiyimdən mənə ehtiramla yanaşacaqlar.

Onun şəklini xüsusi diploma layiq gördü. Nə yaxşı. Sərgi salonunda şəkillər çəkirdim, onun şəklilə yanaşı, diplomun mənə təqdimatında, jurnalist xanımın sualını cavablandıranda. Beləsinə sevindirməkdən gözəl nə ola bilər? Bilsin ki, nə vaxtdan qəlbində gəzdirdiyi “yazım belədi” fikri yanlışdı. Hava limanından gəlib evə girəndə dərhal emalatxanama keçdim. Fotoaparatıma çəkdiqlərimi çıxardım. Müsabiqədə mənə verilmiş şəkillərlə birgə konvertə saldı. Həmin şəhərdə onun adına aldığım xatirə hədiyyəsini də konvertin üstünə qoydum. Sonraya saxlamaq fikrim yox idi. Sabaha qalxıb babama baxdı: – Bədi oturduq, gəzişək, ayaqlarımız açılsın. Babam da, mən də ayağa qalxdıq, bağçada gəzişdik. Bu söhbəti bizə babam üç-dörd cümləylə söyləyəcəkdi. Fotomüxbirin söhbətlərini bundan sonra da öz dilindən eşitməyə hərdən babamla gəzintiyə çıxırdım.